

مکتبہ درخانی و زانشی لبز انکی کرد

محبوب شاہ * ایم فل اسکالر (براهوئی) بلوچستان اسٹیڈی سینٹر، جامعہ بلوچستان کونٹہ

شمیر شاہوئی * * چیئر پرسن، ڈیپارٹمنٹ، شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کونٹہ

Abstract

Maktaba-e- Durkhani was one of the celebrated institutions during the British Colonial Period in Balochistan. This institution was formed to encounter the Christian missionaries to convert the faithful Muslim into the Christianity. Maulana Fazil Durkhani (founder of Maktaba-e-Durkhani) was a zealous and passionate Muslim scholar who played a vital role for constructing the Maktaba-e- Durkhani. This paper illustrates the background, and scholarly works of Maktaba-e-Durkhani in detail.

پیار:

مکتبہ درخانی و اگاں کار دیم و آرگ بہ بنت گڈا، زانگ بیت کہ ادع نیکراھی کتابانی رجانک و ہمرائی و بلوچی و براہوئی لبز انک و زبان و سرکار ہم جو انیں کار بوتگ۔ کہ ہچ رنگ و ڈالچا رنگ نہ بنت۔ مولانا محمد فاضل و آئی و ہمر اہانی کتہ کاری پہ بلوچی زبان و لبز انک و تہا ہچہر شمشک نہ بنت۔ بلکیں و رد و پوکاری و شوہاز و در جنگ و سفر دیم و روان انت۔ مکتبہ درخانی اسل و بلوچی و براہوئی ادب و بنجاھے بوتگ۔ ہر شوری بیت کہ مکتبہ درخانی و زانت و زانشی کارانی سر و نویگ و پوکاری چد و گیشتر کنگ بہ بیت داں اے بنجاھ و زانش ارزشت دیم و بیت و زانگ بہ بیت۔ اے نبشتانک ہم یک ہدے و مکتبہ درخانی و زانشی کارانی ارزشت و گیشینگ و سر و نویگ بوتگ۔

مکتبہ درخانی و اگاں براہوئی و بلوچی و زبان و لبز انک و سرکار و ہر مت چارگ بہ بنت بازیں مسال و درورے دیم و کیت۔ اے ہا و انجاہ بوتگ کہ اشی و براہوئی لبز انک و بن ہشت ایر کرتگ ات۔ ابید چہ ایشی و اے و انجاہ و بلوچی و براہوئی ہر دوکانی لبز انکی کار و کرداں ابید نیکراھی و مذہبی ہم انچیں کار کرتگ مرچی ہم کہ آہانی کرناں پہ مسال و درور دیم و آرگ بیت کن انت۔ دومی براہوئی و بلوچی کتابانی چھاپ و شنگی و ہم جو انیں کر دپیشدا شنگ ایشی و سوب و مرچی بلوچستان و بازیں

لبز انکی گل اے ادارہ و براہوئی زبان و لبز انک و تہا کلاں مستریں گل و نام و ہم یات کن آنت۔ ہمے دور و براہوئی لبز انک و دیمروئی و مستریں دور ہم کنگ بیت۔ مکتبہ درخانی و نیکراھی، و براہوئی، بلوچی، عربی، فارسی، اردو، کتابانی چھاپ شنگ و ابید بلوچی و براہوئی زبان و نیکراھی لبز انک و تب و میلانی بنھشت ساز ہم کنگ بیت۔

مکتبہ درخانی چون جوڑ بوت

چشیں بازیں جاگہ است آنت کہ آہانی نام چه ہمو د و نندو کیں مردمانی ناماں چه بندگ بنت۔ بازیں شھر است آنت کہ آہانی نام ہمو د و نامد اریں مردمے و نام و یا ہما کٹم و ٹک و میر و مستر کہ لیگ بیت و دومی آکوم و روح و دل و دست بہ بیت ہماہانی نام و چه شھرائی نام زورگ بنت۔ ہمے ڈول و درخان ہم یک انچین مردمے بوتگ مولانا محمد فاضل درخانی و پت بوتگ و ہمے ہند و یک نامد اریں مردم دوستیں مردمے بوتگ۔ پمشکا اے ہند و نام چه ہمانی و نام پر کنگ بوتگ۔ اگاں چه مولانا محمد فاضل ریسائی کٹم و گوں سیادی کت۔ بلتے چه پت و نام و اے ہاندان در اھیں دگہ مردم درخانی و نام و زانگ بوتگ۔ پدا و ہدے مولانا محمد فاضل و درخانی و بنھشت ایر کت گڈ اے نام چاریں آتر اپاں نامد اریں بوت مکتبہ درخانی و نام ایر کنگ و سوب و درخانی بوتگ۔

درخان و ہند دراہ بولان و نریک و مولانا درخانی و مہر و سوب و ہمک قبیلہ و ہیال و تی نیمگ و گور کت، ہمے سوب انت کہ ریاست کلات و ابید سندھ و چه ہم براہوئی بلوچی و پشتوزبان و گپ جنو کیں نودر براں و تی لبز انکی و نیکراھی و ٹن ہمے گل و زرت و آورت۔ ہوشام ہمے گل و چه تو ست۔ درخان و نامد اری یک و انگ و زانگی گلے و ابید یک بلاہیں نیکراھی چھاپ جاھے ات۔ چه ہمے گل و نیمگ و نہ تہنا عربی، فارسی، وانگی بلکیں براہوئی و بلوچی زبان و لبز انک و بنجاہ جوڑ بوہان ات۔ (1)

مکتبہ درخانی و وانگی و لبز انکی کرد

بلوچستان و تہا اسلامی نیکراھی بنجاہ و دینی پیشوکانی کردار زشت دارانت۔ ہمے زانکار و پیشوکان چه نیکراھی بنجاہ بزاں مکتبانی مک و چه بلوچستان و مردمانی تہا سنج و پھمگ و جزبگانی درانگازی و تی ہما شرک و ستکانی مل کنگ و اسلام و نیمگ و آھگ و درس و سکین زبانی و نبشتہ و تہا ہم دات آنت، ہمے جہت و مردمانی تہا اسلامی نیکراھی و زانت و زانگ تو حید و دین و مہر و دی بوت۔ چه ہمیشی و مردمانی تہا ہما کہ اسلام و مگیر (خلاف) و مردمانی تہا بگن و کینگ و دی کنو کیں کوم بزاں عیسائی دین و آہانی پندلانی بابت و مردماں سر پدی دات۔ ہمے ہالم و فاضلیں مردمان اے ہند و مردماناں اسلام و گوما سرجم و بندو کی و سکین دات۔ 1877 و انگریزانی کوٹہ و سر ارش و ہاکی پدا ہمے درج و انگریزانی بلوچستان و اے دگہ ہندانی نیمگ و بیڈ و ارش کنگ بندات

بوت۔ وھدے انگریزانی بلوچستان ۽ سرجم ۽ ھاکی بوت گڑانوں زمین ۽ در آھاں بلوچستان ۽ مردمانی دل ۽ وتی دین ۽ تبلیغ کنگ
بندات کت۔ پمشکا عیسائیانی دینی ھاں بر اھوئی ھندانی تھوئی دین ۽ تبلیغ سرکاری ھاں ۽ مشکل بوت (2)

اے ھاوھدات کہ، انگریزاں 1839 ۽ کلات ۽ سراراش کت ۽ خان محراب خان ۽ راشہید کت۔ ریاست ۽ سرداراں
اے ھبر دوست نہ بوت پمیشکا آھاں سرداراں وتی کرا لوٹاھینت ۽ پیسرا آھانی وشنودی ۽ ھاٹراوڑ وٹیں سوگات دات۔ دانکہ
آھاں وتی گلام جوڑ بکت۔ آھانی ھاکی ھاٹرا ھاں گپ جت ۽ آھاں پگار ھاں دات۔ دومی آھاں سرداراں ھاں وٹیں آزاتی دات ۽
آھاں ھاں وٹیں آسراتی ۽ مکک ھاں دات ۽ پھ کوم ۽ قبیلہ ھاں سرا آھانی ھاں وٹیں زلم زوراک ۽ ھاں وٹیں دست ۽ دراھی دات۔ ایشی
۽ پد انگریزاں وتی ھاٹی کار دل ۽ میل ۽ کرتاں۔ آھانی وھاں تھنار ریاست ۽ سر ۽ ھاکی نہ ات بلکیں ھاھند ۽ نندوکانی مذھب ۽
دین ۽ سرا ھاں وتی ھاکی کنگ ات۔ اے تک ۽ کلاں ساری آھاں وتی مذھب ۽ شوندا تی ۽ ایشی ۽ زانگ ۽ جار چینی کت۔ اے ھاوولی
کار ات کہ عیسائی مذھب ۽ منوکاں مئے دین ۽ سرا کرتگ ات۔ آھاں بلوچاں لوگاں وتی سیادی گیشتر مہر ۽ ھاں کت۔ گوں
براھوئی گپ جنوکانی ۽ ھاں فاضلیں مردمانی سک باز شرپ بکشائی کت، بلئے اے درست پمیشد ارگی چیز اتنت۔ آھاں ایشانی
دراھیں دود ۽ رید گانی زانگ ۽ پد وتی دین بز ان عیسائیت ۽ تبلیغ ۽ بندات کت۔ ایشی ۽ ھاں بلوچی ۽ براھوئی گپ کنوکاناں بازیں
آسراتی ۽ لب ۽ لالچ دات کہ گوں مابیا ات۔ آھانی ھاں ھاں ات کہ اے ھند ۽ نندوکیں مردم بزگر ۽ شوانگ ات پمیشکا وتی
گر تپی ۽ گزنگی ۽ چہ مئے دین ۽ مذھب ۽ زوت وتی کن ات۔ ھاں ھاٹرا آھاں براھوئی گپ جنوکانی تھوئی دست ۽ پاد شہار دات
ات۔ اے کار ھاٹرا کلاں ساری لھتیں پمفلٹ ۽ لٹریچر چھاپ کت ۽ ھاں ھندانی تھوئی ھاں رنگے ۽ ھاں بانگ کت ات (3)۔

آھانی یک بلاھیں زانتکارے ریونیڈ بے ایل میر بوتگ، کہ آئی سیادی گوں برٹش اینڈ فارن بائیبیل سوسائٹی ۽ است
ات۔ آئی ۽ داں شانزده سال گوں براھوئی گپ جنوکانی آئی ۽ وتی نزکی شری ۽ جوڑ کت۔ پد آئی ۽ سے ھاں تھوئی ریڈنگ
بک کہ رومن آبابی تھانت، 1906 یا 1907 مس لدھیانہ ۽ اولی رند ۽ چھاپ کت ات۔ آئی ۽ اولی ھاں تھانگی زانت ۽ ارزانیں
بن گپ ھاں اتنت۔ دومی ھاں کمو گران ات ۽ سیسی ھاں گدارے ات کہ آئی ۽ تھایک براھوئی سوداگرے ۽ سرگوست نمبشتہ
کنگ بوتگ ات۔ ایشانی کسد ایوک ۽ وتی دین ۽ شوندا ری ات پمشکا اے کتاب ۽ ھاں گڈی تاکدیم ۽ اے نمسیگ بوتگ ات
کہ

"Dadicted to those servant of chirst whose high privilge it may be evanelize the brahvi
people in the near future

”اے کتاب حضرت عیسیٰ و پد گیرانی نام انت کہ ہماہانی بھت اے مز نیں دین کیت، آھے

زوتان براہوئی آل عیسائی جوڑ بکن انت“ (4)

ایشانی اے کار پدانی گندگ و گوں مکتبہ درخانی و زانشکاریں کو اسان وتی زانت و زانگاں چہ ایشانی اے کرد و پسو دیگی ات۔ ہھے درگت و مکتبہ درخانی و چہ وتی ہالم و پازلیں مردماں چہ سلاہ و شور کنگ بندات کت و دومی دیم و ایشاں بلوچستان و دور و دریں ہند و دمگانی تر و گرد ہم بندات کت و ہھیال و اسلام و ہلاپ و ایشانی پندلانی بابت و لس مردماناں سر پدی دات۔ ہھے و ہد و عیسائی گپ کنو کاں گوں براہوئی مردمانی تہا شری و مند و نیا د و پد آھانی ذھن سازی کنگ بندات کت، آھاناں ز و مال و ہم لب و جو پ دات دانکہ انگریزی حکومت و بلوچستان و بلوچ و براہوئی گپ جنوکانی میان و چ و وٹیں جتائی و دوری و جست و دی مہ بیت۔ اے درگت و آھاں وتی عیسائی دین و بازیں کتابانی براہوئی و تہا جانک بندات کت۔ بلئے دومی نیمگ و مکتبہ درخانی و ہالم و پازلیں مردمانی وتی مردمانی چہ دین و مذہب و بابت و زانت و سر پدی دیگ و کار و ہم کنگ و انتنت۔ (5)

مکتبہ درخانی و بنھشت

1880 و چہ پد و ہد و انگریزاں لہتیں پمفلٹ و دگہ، لہتیں لٹریچر ہم چھاپ کرت و مردمانی تہا بہر و بانگ کرتاں آھاں اے کار پد مکتبہ درخانی و مردماں دوست نہ بوت پمشکا آھاں مولانا فضل درخانی و رھشونی و مکتبہ درخانی و بنھشت 1883 و ایر کت۔ مکتبہ درخانی بلوچستان ضلع بولان و بنگی جاہ و ڈھاڈر و شھر و چہ رودرا تکی نیمگ و چار کلومیٹر و دوری و انت۔ مکتبہ درخانی کہ آئی و براہوئی لبزانک و اولی مکتب ہم گنگ بیت ایشی و سروک و کار مسٹر مولانا فضل و براہوئی لبزانک و تہا کتابانی کمی و اے ہند و مردمانی بے زانتی دومی کلاں مسٹر ایشی و سوب عیسائی دین و تبلیغ کارانی کتہ کار یانی دارگ و ہاترا اے مکتب و بن اشت ایر کت۔ مکتبہ درخانی و چہ براہوئی لبزانک و سر کتابانی کچ و کساس سک باز گیشی کنگ بوت و مردمانی تہا گوں وتی لبزانک و گشیت زانوکی بوت و چہ ہلم و زانت و رزن و چہ تہاری گار بوھان ات۔ اے در سگاہ و وانگی زبان ساری و چہ براہوئی و تہا بوتگ و آھانی نبشتہ کنگ و رھبند عربی رسم الخط و تہا بوتگ بزاں خط نسخ و تہا۔ بلئے ایشاں چہ ساری و اے رسم الخط و بندات اے ہند و تہا بوتگ ات۔ پیسر و دینی و وانگی در اھیں کار زبانی بوتگ انت بلئے انگریزانی آھگ و گوں اے کار ہمگوں کتابانی حساب و ر سینگ بندات بوت۔ و اے کار ایوک و دینی و نیکراھی یا کہ مذہبی نہ بوتگ بلکیں ایشی و تہا براہوئی و لبزانک و ہاترا ہم بازیں کارے کنگ بوتگ۔ آسراتی و کمی و رھشونی نہ بوھگ و سوب و آھانی بازیں کارے نہ بوت بلئے ایشی و ابید ہم آئی و 1905 و پانزدہ کتاب چھاپ کت۔ کہ آھانی تہا مولانا محمد عمر دین و مولانا عبد اللہ درخانی و کتاب ہم ہوا ر انتنت۔ بلئے ایشانی اے کارانی گندگ و گوں

انگریز ہم یک گامے دیم ء شت انت۔ ء 1905 ء بائبل سوسائٹی پنجاب ء نیگم ء انجیل یوحنا ء اولی درماں براہوئی ء رجانک کت ء شنگ کت۔

ایشی ء دومی براں چھاپ 1906 ء لدھیانہ چہ بوتگ۔ ہمے وڑا سیسی ء براہوئی گپ جنوکیں مردماں عیسائی جوڑ بوہگ ء ہاترا 1907 ء انجیل سرجم ء براہوئی ء ہتارجانک کت ء چھاپ کت بازین براہوئی گپ جنوکیں ہالم ء زانتکاریں مردماں مکتبہ ء درخانی ء بنجاہ ء سر تبلیغی، ہلمی، لہزائی، اخلاقی، نیکراہی ء اسلامی کتابانی رد ء بند ء کار ء تہاسک بازتیزی آورت آہانی اے کار ء انگریزانی درگت ء یک بلاہیں جنزے ء ء حساب ء دیم ء اتک۔ اد ء چہ مولانا محمد دین ہوری ء کلاں ساری مستریں کار قرآن پاک ء براہوئی ء تہا رجانک کت کہ یک مزین کارے ات ء راجد پتری کارے ات۔ اے نیکراہی کار ء ہاتراخان بہادر رڈیر ہنور محمد سنگزائی ء سے ہزار کلدار دانگ ات آوہد ء حساب ء لکھ کلدار بوتگ اتنت۔ 1916 ء چہ ہندوستان ریسٹم ہریس لاہور ء چہ چھاپ کنگ بوتگ ء براہوئی گپ جنوکانی سرامفت بہر کنگ بوتگ ات۔ بلوچی زبان ء تہا قرآن پاک ء رجانک مولانا حضور بخش جتوئی ء کر تگ ات کہ ایشی ء ہاترا وڈیرہ گزین خان مری ء ہرچ دانگ ات۔ ہمے وڑادگہ بازین کتاب، دگہ بازین وانگی ء نیکراہی کتاب رجانک کنگ ء مہلو تک ء سرامفت بہر ء بانگ کنگ بوت اتنت۔ (6)

ڈاکٹر عبد اللہ الرحمان براہوئی ء وتی کتاب ”قدیم براہوئی شعراء“ تہا مکتبہ درخانی ء بابت ء نمبشتہ کنگ کہ اگاں عیسائی تبلیغ ء گپ بیت داں آ مکتبہ درخانی ء سوب ء سرجم ء بے سوب بوتگ ات پرچا کہ آوہداں بلوچستان ء سرجمیں آباتی ء وانگ ء زانگ نزانگ ات۔ گڈا اے حساب ء عیسائی ملاحانی یک نکسے بوہگ ء ات ء دومی دیم ء مکتبہ درخانی ء ملاحاں گریبیں مردمانی پنت ء سوج بناکت کہ گوں عیسائیاں نند ء گند مکن ات کہ شمارا گوں وتی دین ء تہا ہوار کننت گوں ء کیامت ء روج ء محمد ﷺ ء دیم ء چہ جواب دیت اگاں چہ اے ہند ء مردم بے وانندگ بوتگ ات بلئے گوں وتی دین ء آہانی، ہمگر نچی سک مہکم ات۔ دومی وہدے ملا ء ر ہشوناں ایشانی سرپدی بناکت عیسائی پندل ہلاس ء آسر بوت اتنت۔ ء بلوچستان ء بہر ء بانگی ء چہ آہاں یک بلوچے ہم عیسائی جوڑ کت نہ کت۔ مکتبہ درخانی ء بنجاہ ء ایشاں انچیں کار کرت کہ عیسائی ء انگریزانی دراہیں پندل بے سوب بوت اتنت۔ انگریزانی کر از مال سک باز ات ء وتی کتابانی چھاپ شنگ کنگ ء ایشانی کر از بازات بلے ء بلوچانی کر اپہ ورگ ء نان نیست ات بلے مکتبہ درخانی ء وتی کتاب چھاپ کت اتنت (7)

جو ہر براہوئی نبشتہ کنت کہ مکتبہ درخانی و ہمارا ہیں کار و دود و بریدگی کار انچیں و ڈو و پیم و کر تگ کہ اے ادارہ و نیمگ و چہ سک باز کتاب چھاپ بوتگ ایشی و ابید کہ ادارہ و رھستون مولانا محمد فاضل و ہج نبشتہ کاری ہوار نہ بوتگ بلئے پداون اے جزو و کار مستر و مکتبہ و ہشت ایر کنوک انت۔ (8)

اے وھد و ہم مکتبہ درخانی و برابر اہوئی لہز انک و تہا ارزشت دیگ بیت ایشی و سے مستر سوب انت ایشی و اولی ہر ایش انت کہ مکتبہ درخانی و انچیں وھد و برابر اہوئی زبان و تہا کار بندات کت کہ اے وھد و برابر اہوئی زبان و تہا وانوک و نبشتہ کنوک نیست ات۔ دومی ہر ایش انت کہ اے ادارہ و نیمگ و کتابانی یک بلا ہیں لڑے دیم و اتلگ ات۔ سیمی ہر ایش انت کہ ایشی و عیسائی پندلانی دیم ہم داشتگ ات وھد و پے راستی و اے یک بلا ہیں کار و بوتگ پر چا کہ اے ادارہ و وتی کارانی ہا ترا یک زبان و مک زورگ کپیت و ہے زبان و تہا وتی سر جمیں کار کت انت و وانگ و نبشتہ کنگ و کار دست و زرت۔ (9)

ڈاکٹر انعام الحق کوثر نبشتہ کنت

مدرسہ مکتبہ درخانی و جوڑ کتگیں اے لہز انکی کارانی یک جتا ہیں ارزشت و بستارے است انت۔ ایشی و تہا ہیال و لیکھی یا کہ عیسائی و ہج و ڈریں جاہ نیست ات۔ ایشی و تہا مارا پگر و شعوری کار پد گیشن گندگ و کیت انت۔ براہوئی گپ جنوکانی اسلام و گوں نزکی و ایشانی سر پدی و یک بلا ہیں کردے ایشی و است بوتگ۔ چہ اے مدرس و ہزارانی ہساب و مردماں وتی ہلم و زانت و بابت و سر پدی دات و بلوچستان و اے دگہ ہندانی تہا ہم ایشاں وتی کلاہ جو انیں رنگے و دیم و برت۔ ایشی و سوب و بلوچستان و نہ بلکیں سر جمیں پاکستان و ایشی و چہ نپ و سیت رستگ ات۔ اے مدرسہ و کار پدانی سوب و اسلام و ڈر مناں اسلام و دین و راہ بست کت نہ کت۔ داں روج مرچی مکتبہ درخانی و کشتگیں باگ و سر پتگیں پل بر و بر و تہا انت مروچی ہر کدی کہ ماہر اہوئی زبان و لہز انک و گپ بیت گڑا آئی و تہا مکتبہ درخانی و نام الم گرگ بیت گوں، پر چا کہ بید مکتبہ درخانی و کاراں براہوئی و ادب و دود و برید گانی گپ سر جمی و بوت نہ کنت۔ (10)

اے بابت و واجہ عبدالرحمن براہوئی نبشتہ کنت کہ اے ادارہ و نیمگ و چہ براہوئی زبان و یک ہزار و گیشن کتاب چھاپ بوتگ بلئے کامل القادری و گشتگ کہ مکتبہ درخانی و تہا براہوئی زبان و سے سد کتاب و بلوچی زبان و تہا دوسد کتاب چھاپ بوتگ انت۔ عبدالزاق صابر و گشتگ و رد و مکتبہ درخانی و نیمگ و چہ چھاپ بوتگیں کتابانی کچ دوسد و ہشتاد انت۔ ایشانی تہا براہوئی و سے سد و بلوچی و ہشتاد کتاب ہوار انت بلئے واجہ اشیر قادر شاہوانی و گشتگ کہ مکتبہ درخانی و نیمگ و چہ سے سد و سی و نو کتاب

چھاپ بوتگ انت۔ آیانی تہادو سدءدہ کتاب بلوچی زبان و بوتگ انت نودءیک اردو زبان و پنج فارسی و عربی زبان و دہءسندھی زبان و تہادو کتاب ہوار انت (11)

عبدالقیوم بیدار نبشتہ کنت

انگریزی دور و بلوچستان و مندوک اگاں چہ مسلمان بوتگ انت بلئے اسلامی رہبنداں چہ بے زانگ بوتگ انت و آہانی ہمے بے زانتی و سوب و چاگرد و جیرٹھ و جنجال باز اتلگ۔ اے اسلام و چہ دوری و سوب و بوتگ ات نیکراھی وانگی ایوک و مسیستانی تہاوانینگ بوت انت۔ کہ ایشی و راسرکاری مکک گون نہ بوتگ۔ ہمک نیمگ و زانینکاری ات ہمیشانی گندگ و مولانا محمد فاضل و درخانی و بن اشت ایرکت ہما کہ شرع و چہ دوریں شرک و پال بوتگ انت آہانی ہلاسی و مردمانی اسلامی اسل وانگ و نیمگ و دگوش گورکنگ و ہاترا اے مدرسہ و پنج کنگ بوت۔ کہ آئی و تہا عربی و فارسی و ہمرائی و براہوئی و بلوچی و انینگ ہم بوت۔ ہما کہ اے دراہیں زباناں چہ سرپد بوتگ انت آہانی تہا مولانا بنوجان، مولانا عبد الحمید، مولانا حضور بخش جتوئی، مولانا عبد اللہ درخانی مولانا عبدالحی، ملا مزار شاہوئی، قاضی لال محمد، مفتی عبد اللہ ہم ایشانی تہا ہوار بوتگ۔ ایشی و ابید اے در سجاہ و اے اول کار بوتگ کہ عیسائی پندلانی دیم دارگ بہ بیت کہ آ اے ہند و بزرگیں مہلوک و رادتی دین و پیروکار جوڑ کنگ و واہیش دار انت۔ اڈیوینڈ جی و مکک و اے ہند و تہا عیسائی مذہب و شنگ کنگ بوہگ و ات۔ پشکا اے گل و دتی ہیال و لیکہ کتابانی دروشم و کوم و راج و دیم و آورت انت۔ ہمے ہالماں مکتبہ درخانی و ابید ہم اے دگہ دراہیں مکتباں و تی ہمے ہیال و لیکہ سرکنگ ات۔ ہمے رد و بلوچی و براہوئی و دراہیں کتابانی دو بر و چھاپ کنگ ہم بوہگ و ات۔ 2006 و مولانا عبد الغفور درخانی و بیرانی و پد اے سرجمیں رتچ ہلاس بوتگ ات گمان و مکتبہ درخانی و یک سد و بست سال کارکنگ و پد بند بوتگ ات (12)

براہوئی لبز انک و اگاں ساساچی ردوم بوتگ داں آہمے مکتب بوتگ کہ چہ ہمے بنجاہ و براہوئی ادب و دیروئی دیان بوتگ۔ پشکا ایشی و، ارزشت و تہا گیشی اتک۔ ایشی و ساری براہوئی لبز انک و تہا چشیں نام گپتیں کار نہ بوتگ ات۔ بلکیں چیزے شمیرے کار و تی شاتکامی و ہاترا کنگ بوتگ ات۔ بحر و وزن و سادہ بیانیہ و کارمرزی بوہگ و ات براہوئی شاہری وانگ و چہ گشگ و سرا ات ایشی و ابید شاہری و تہا دگہ لیکہ ہم نہ بوتگ۔ درخانی و مدرسہ و شاعری و ہم امزاج و سربری روم بوہگ و ات۔ مکتبہ درخانی و ہالم و پازلیں زباناں اے مدرسہ و تہا یک پر ارزشتیں کارے ادا کرتگ ات کہ براہوئی زبان ہم یک آراتیں زبانی و درگت و دیم و بیت انت (13)

براہوئی و بلوچی زبان و ہاترا مکتبہ درخانی و کار و کرد و ہدیات دارگ بنت۔ مکتبہ درخانی و تہا نیکر اھی کارانی ہمرائی و لبز انکی ہم کار بوہگ و ات۔ ہمے مکتبہ و چھاپ کنگیں کتاباں چہ مہلونک و سک باز نپ و سیت رست۔ مکتبہ درخانی انچیں و ہدے و جوڑ کنگ بوٹگ ات کہ بلوچستان و تہا وانگ و زانگ و ہچ و ڈیں وسیلہ نیست ات شہرانی تہا ایوک و سرکاری مدرسہ است اتنت۔ براہوئی و حساب و بلوچی و زبان و ردوم ہم ہمے مکتبہ و کارانی یک پدیں مسالے۔ ہمے ادارہ و سوب انت کہ بلوچانی تہا کتاب چھاپ کنگ و جزبہ و بلوچ و سرجم و یک پچارے رستگ ات ہماہانی چہدانی برکت و ایشاں بلوچستان و تہا بلوچی و راوانگی زبان جوڑ کنگ ات بلوچانی راہ نیک و آرگ و ہاترا بلوچانی ہاکی وتی کت۔

مکتبہ درخانی و نیمگ و چہ بلوچی اولی قاعدہ کتاب رد و بند دیگ بوت و ایشی و نبشتہ و ڈ و پیم و بابت و سرپدی دیگ بیت۔ چہ ایشی و وت پد بیت کہ بلوچی زبان چنچو سانسسی ر ہبند ان گوں کار بست بوت کنت۔ ہمے ر ہبند و تہا بلوچی لبز انک و چنچو کتاب چھاپ کنگ بوتگ ات۔ کہ ایشانی تہا کلام حاکم ہم ہوا ر انت فقہ کہ مائل، و بیان، پند و نصائح و اور شئیر و صنف ہم ہوا ر انت۔

مکتبہ درخانی و شاہر و ند کاران نہ ایوک و کتاب نبشتہ کرتگ ات بلکیں ایشی و مستریں کارے بلوچی گپ و انوکانی تہا یک بلاہیں و انندگیں گلے ہم جوڑ دات کہ آہاں کتاب چھاپ کنگ و جوانیں بہر زوری یے کرت و کتاب چھاپ بوہان اتنت۔ و گو سنگیں ہشتاد سال و یک یک کتابے و بست بست دومی چھاپ کنگ بوتگ ات۔

مکتبہ درخانی و نیمگ و چہ چھاپ بوٹگیں کتاب بلوچی لبز انک و گوہر کیمیتی انت اے و ہدے و چو کہ بلوچ کوم دوستانی تہ اہم بلوچی و براہوئی و وانگ و نبشتہ کنگ و ہچ و ڈیں ہب نیست ات، کومی سرمایہ و دیم و ہچ و ڈیں دلگوش نہ دات دومی بلوچی و زبان و ملک الشعرا میر گل خان نصیر و بلوچی و بدل و اردو و فارسی شئیر گشتگ۔ مکتبہ درخانی و کتہ کار یانی سوب انت کہ آہاں بلوچی و براہوئی و زبانانی اسل ارزشت مہلوک و دیم و پد ر کرت و وتی شاہر و ند کاراناں دومی زبان و تہا نبشتہ کنگ و گیسن وتی چند و زبانانی تہا نبشتہ کنگ ر مات انت (14)

مکتبہ درخانی و چہ چھاپ بوٹگیں بلوچی و براہوئی چیزے کتاب اے و ڈ و انت چو کہ بلوچی کتاب:

بلوچی و گیشتریں کتاب حضور بخش جتوئی و نبشتہ کرتگ ات کہ ایشانی تہا اے کتاب ہوا ر انت۔

1- قرآن مجید (بلوچی رجانک) 11- معجزات محمدیہ کامل (بلوچی)

- 2- سورۃ یسین (بلوچی رجانک)
- 3- ترغیب الحجاج (بلوچی)
- 4- خاکساری فریب (منظوم بلوچی)
- 5- روضتہ الاحباب (منظوم بلوچی)
- 6- طلب حق (بلوچی)
- 7- سر سر نور مجربات عبد لغفور درخانی (بلوچ)
- 8- شمائل شریف (منظوم بلوچی)
- 9- صدپند حکیم لقمان (بلوچی)
- 10- کلمات الکفر (بلوچی)
- 12- ناصح المسلمین (بلوچی)
- 14- نماز مترجم (بلوچی)
- 15- نماز فرائض (بلوچی)
- 16- نور الایضاح (بلوچی رجانک)
- 17- وصیت نامہ ابوسف و محمد (بلوچی)
- 18- ہدایات ابدی (بلوچی)
- 19- اصول الصلوٰۃ (بلوچی)
- 20- اربعین نوری (بلوچی)
- 1- اعلان واجب البیان (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
- 2- چھڑا (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
- 3- ہدایت قادر (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
- 4- تاج التعویذات (براہوئی، اولی بہر)
- 5- ترغیب الجماعت (براہوئی، مولانا عبد الجبید)
- 6- تحفۃ العجائب (منظوم براہوئی، ملک داد قلاتی)
- 7- تحفہ نصاب (براہوئی، مولانا بوجان)
- 13- خاکساری فریب (براہوئی، عبداللہ الوہاب)
- 14- دافع الواس (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
- 15- درالجید (منظوم براہوئی، عبد الجبید چوتائی)
- 16- شش کلمہ (براہوئی رجانک،)
- 17- شان قدرت (براہوئی مولانا مراد علی)
- 18- شرح اصول ستہ (براہوئی، مولانا محمد عمر)
- 19- شروط الصلوٰۃ (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
- براہوئی کتاب: براہوئی، ہم گیشتر کتاب مولانا عمر دین پوری، نبشنگ آنت یلئے ایثی، ابید دگہ مردمانی ہم کتاب اے لڑے ہوار
آنت گوں ایثانی چندے کتاب اے پیم انت چوکہ

- 8- تحفہ الغرائب (براہوئی مولانا نوجان)
 20- شمال شریف (منظوم براہوئی، عبداللہ جان)
 9- پارہ عم (براہوئی رجانک، مولانا محمد عمر دین)
 21- غایت لالعت (منظوم براہوئی، ملا گہرام)
 10- سورۃ ملک (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
 22- فی الفراق (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)
 11- ثبوت الحجاب بالذلالو الانتصاب (براہوئی، علامہ محمد دین پوری)

12- حدیث اربعین المعروف بہ فرحت سرور (براہوئی، مولوی عبدالغفور درخانی)

(دگوش؛ اے دراہیں کتابانی بابت سہ سہدی واجہ اشیر عبداللہ قادر شاہوئی کتاب ”ء زورگ بوتگ آنت“)

اے دراہیں کتاباں ابید ہم مکتبہ درخانی ادارہ تہادگہ بازیں کتاب است آنت اگاں آہانی نام ء کتابانی سر اتران بہ بیت داں یک سر جمیں وانگی یے سر جم بوت کنت چو کہ پہ در ء اے کتاب بس آنت کہ زانگ بہ بیت مکتبہ درخانی ادارہ تہا چو نیں کتاب چھاپ کنگ بوتگ آنت۔

گڈی تران

مکتبہ درخانی و رانداتی و ہداں انچو دیروئی نہ رستگ آنت بلکیں ایشی ء راجہ سرکاری ء نیم سرکاری مدر سہانی ہم کم مارگ بوہگ ء آت اے کمی ء پیلو کنگ ء ہم مکتبہ درخانی ء ہالمان وتی زانت ء زانگ ء مک زرت ایشی ء ہتہیں سالانی تہا نامداری ء سر کنڈگان سرکت۔ چہ ہم ادارہ ء کتہ کاریانی پدا مردم چہ وتی چند ء نیکراھی ء لبرزائی چست ء ایراں چہ سر پد بوت آنت۔ اگاں آوہد ء مکتبہ درخانی ء کار مسترانی گور ء دروسیلہ نیستی ء حساب ات بلتے پہ کوم ء راج ء سر پد ء ہاترا آئی ء پدا ہم بلوچی ء براہوئی کتابانی چھاپ کنگ ء ابید اردو ء فارسی کتاب ہم چھاپ کرت آنت۔ مکتبہ درخانی ء ہمدراہیں نو دربراں کہ مکتبہ درخانیہ ء چہ وانگ ات آہاں براہوئی لبرزانک ء دراہیں تک ء پہناتانی سراکار بنگلج کرت۔ ہما کتاب کہ مکتبہ درخانی ء نیمگ ء چھاپ بوتگ انت آداں روج مرچی اوں کلات، کوئٹہ، مستونگ، نصیر آباد، ء افغانستان ء بلوچی ہند ء دمگاں وانگ بنت ہمے کتابانی تہا بازیں انچیں اوں کتاب است آنت کہ آہانی دو بر چھاپ ہم نہ بوتگ پشکا ہمدراہیں کتاب مرچی نایاب جوڑ بوتگ آنت۔ بزاں سر جمیں رنگے ء اے کہ مکتبہ درخانی ء کاراں چہ کوم ء راج ہسچر شمو شکار بوت نہ کنت۔ پرچا کہ آئی ء کار ء کردنہ ایوک ء ہکی آنت بلکیں سکیں ارزشت داریں کار ہم بوتگ آنت۔

سرشون

- 1: لہڑی، خادم ”ماہنامہ توار مستونگ“ جنوری 1993 تا کدیم 63
- 2: زاہد، کلیم اللہ بلوچ ”مقالہ پی۔ ایچ۔ ڈی“ تا کدیم 55
- 3: پرکائی، نواحمد ”براہوئی اکیڈمی“ 2001 تا کدیم 307؛ 308
- 4: کوثر، انعام الحق، ڈاکٹر سیرت پاک خوشبو“ تا کدیم 147
- 5: زاہد، کلیم اللہ بلوچ ”مقالہ پی۔ ایچ۔ ڈی“ تا کدیم 56
- 6: مینگل، سرور مجیب ”مکتبہ درخانی علم ادب کا گڑھ“ کیسیڈ اپریل 2007 تا کدیم 29
- 7: جوہر براہوئی ”تخلیق کار“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ 2000 تا کدیم 67
- 8: کوثر، انعام الحق، ڈاکٹر ”تذکرہ صوفیائے بلوچستان“ اردو سائنس بورڈ 1999 تا کدیم 87
- 9: منظور بلوچ ”براہوئی ایم اے“ (ماسٹر گاہیڈ) یونیورسٹی بک پونٹ کوئٹہ 2013 تا کدیم 111؛ 110
- 10: بیدار، عبدالقیوم ”براہوئی لسانی ادب“ ایم فل مکالمہ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ 2014 تا کدیم 75-76
- 11: شاہوانی، عبدالحمید ”براہوئی زبان و ادب“ ساروان اکیڈمی مستونگ جنوری 1999 تا کدیم
- 12: کامل القادری ”گائے جابلوچستان“ مدہ بولان بک کارپوریشن جناح روڈ کوئٹہ نومبر 1971
- 13: عبدالرحمن براہوئی، ڈاکٹر ”قدیم شعرا“ ادراہ ادب بلوچستان کوئٹہ 1968 تا کدیم 153؛ 154
- 14: منظور بلوچ ”براہوئی ایم اے“ (ماسٹر گاہیڈ) یونیورسٹی بک پونٹ کوئٹہ 2013 تا کدیم 87